

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SVENSKA SPRÅKET

GU-ISS-2013-01

En ny bild av *bliva*

Bakgrunden till hur *bliva* blev hjälpverb

Lisa Loenheim

Forskningsrapporter från institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet
Research Reports from the Department of Swedish

ISSN 1401-5919

www.svenska.gu.se/publikationer/GU-ISS

Sammandrag

Denna uppsats handlar om hur *bliva* successivt i forn- och nysvenskan tränger tillbaka *varda*, i takt med att *bliva* får nya användningsområden. Utöver ursprungsbetydelsen, 'stanna kvar, förbli', finns redan i fornsvenskan exempel på en användning där *bliva* i konstruktion med predikativ (t.ex. *bliva frisk*) anger förändring och betyder 'övergå till att vara, varda'. Från fornsvenskans sista decennier påträffas belägg på *bliva* i en ny funktion: som passivbildande hjälpverb, vid sidan av *varda*.

I uppsatsen ifrågasätts den traditionella förklaringsmodellen, enligt vilken *bliva* i de nya funktionerna är att betrakta som ett betydelselån från medellågtyska *bliven* med motsvarande funktioner. Resultatet av min granskning visar att *bliven* i betydelsen 'övergå till att vara, varda' inte tycks ha varit fullt produktivt i den medeltida lågtyskan, utan i huvudsak använts i en lexikaliserad verbfras: *dot bliven* – och att *bliven* som passivbildande hjälpverb tycks ha varit en ytterst marginell företeelse i medellågtyskan, vid sidan av hjälp verbet *werden*.

Som en alternativ förklaring anför jag att den nya betydelsen 'varda' hos *bliva* kan ha uppkommit genom tvetydiga exempel, t.ex. de många fornsvenska beläggen på *bliva död*, där det är semantiskt rimligt att tolka in en förändring: 'övergå till att vara död', i stället för 'stanna kvar, varande död' – och jag framför hypotesen att det är denna verbfras som lånats in från lågtyskan, jfr *dot bliven*. När verbfrasen *bliva död* väl fått betydelsen 'övergå till att vara död', kan man tänka sig en semantisk generalisering, genom vilken *bliva* allmänt ges tolkningsmöjligheten 'övergå till att vara' i konstruktion med predikativ. *Varda* och *bliva* blir då i många fall utbytbara som huvudverb. I nästa steg, för att upprätthålla symmetrin i systemet, kan man tänka sig ytterligare en generalisering, genom vilken *bliva* blir ett fullgott alternativ till *varda* också i funktionen som hjälpverb.

Nyckelord: *bliva*, *varda*, passivbildande hjälpverb, lågtyska, *bliven*, *werden*

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Material	1
3. Betydelser hos verbet <i>bliva</i>	2
4. <i>Bliva</i> under fornsvensk och äldre nysvensk tid – en översikt	3
4.1. <i>Bliva</i> i betydelsen 'stanna kvar, förbli'	3
4.2. <i>Bliva</i> i betydelsen 'övergå till att vara'	5
4.2.1. <i>Bliven</i> som huvudverb i medellågtyska och medelnederländska	5
4.2.2. <i>Dot bliven</i> och <i>bliva död</i>	7
4.3. <i>Bliva</i> som passivbildande hjälpverb	10
4.3.1. <i>Bliva</i> som hjälpverb i fornsvenska och äldre nysvenska.....	10
4.3.2. <i>Bliven</i> som hjälpverb i medellågtyska och medelnederländska	11
5. Från <i>varda</i> till <i>bliva</i> : avslutande hypotes	15
Referenser.....	16

1. Inledning

Under fornsvensk och nysvensk tid sker en intressant förskjutning i språkbruket: *bliva* vinner successivt ny mark i svenskan på bekostnad av *varda*. *Varda* (belagt från 800-talet) och *bliva* (belagt från 1300-talet)¹ existerar parallellt i den yngre fornsvenskan, men styrkeförhållandena dem emellan förändras efter hand och nya användningar av *bliva* etableras. I fornsvenskan används *bliva* som huvudverb – mest frekvent i betydelsen 'stanna kvar, förbli'. Det finns emellertid fornsvenska exempel där *bliva* som huvudverb förekommer i en förändringskontext, där *bliva* har betydelsen 'övergå till att vara' när det konstrueras med predikativ. Vanligtvis i fornsvenskan uttrycks denna betydelse med *varda*. Någonstans i gränslandet mellan fornsvensk och nysvensk tid börjar *bliva* användas också som passivbildande hjälpverb, där man tidigare endast använt *varda*.

Vad kan då denna förändring bero på? Den traditionella bilden är att det rör sig om lågtysk påverkan orsakad av den omfattande medeltida invandringen av nordtyska Hansaköpmän till Sverige. Pettersson skriver:

[...] ett tydligt tecken på kraften i det lågtyska inflytandet är att en del av de lågtyska orden tränger ut gamla inhemska ord. Så är exempelvis fallet med hjälpverbet *bliva* som vinner terräng på bekostnad av det inhemska *varda* [...]. (Pettersson 2005:137)

Även *Ordbok utgifven av Svenska Akademien*, SAOB (1893–) hänvisar i sin ordboksartikel om *blifva*, vilken utkom 1913, till påverkan från medellågtyska *bliven*. Föreliggande uppsats är resultatet av en kritisk granskning av den traditionella tolkningen. Avslutningsvis i uppsatsen presenteras en hypotes om hur den semantiska omtolkningen av *bliva* kan ha gått till.

2. Material

Som utgångspunkt för att identifiera intressanta språkexempel från fornsvensk och nysvensk tid använder jag K. F. Söderwalls *Ordbok öfver svenska medeltids-språket* (1884–1918), supplementet till Söderwalls ordbok (1953–1973) och SAOB (1893–). Som komplement, och utifrån stickprov, excerpas språkexempel ur språkhistoriska primärkällor. Med intressanta språkexempel avser jag dels tidiga belägg i ordböckerna på olika betydelser hos *bliva*, dels

---

¹ Angivelserna av första belägg är hämtade från *Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* (2009).

tvetydiga exempel ur olika källor, där det är svårt att fastställa den aktuella betydelsen hos *bliva*. Min hypotes är att sådana tvetydiga exempel kan ha spelat en nyckelroll i den semantiska omtolkningen av *bliva*.

Exempel från Söderwalls ordbok markeras i uppsatsen med *SÖD* och exempel från ordbokens supplement ges förkortningen *SÖD suppl.* Samtliga exempel avser uppslagsordet *bliva*. Ordboken och supplementet finns tillgängliga i Fornsvensk lexikalisk databas i Språkbanken och kan nås via följande adress: <http://spraakbanken.gu.se/fsvldb/>. Hänvisningarna till SAOB avser ordboksartikeln *blifva* som utkom 1913 och omfattar 39 spalter, från B3169–B3207. Ordboken finns tillgänglig via följande webbsida: <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>.

3. Betydelser hos verbet *bliva*

SAOB anger i ordboksartikeln *blifva* tre huvudbetydelser för verbet samt en rad underbetydelser till dessa. De tre huvudbetydelserna för *blifva* är följande:

- I. stanna, förblifva [---].
  - II. öfvergå till att vara ngt, varda; komma att vara ngt [---].
  - III. hjälpverb för bildande af passivum [---].
- (SAOB 1913:B3171)

Enligt SAOB är betydelse I den ursprungliga betydelsen, och den som legat till grund för betydelse II och III (SAOB 1913: B3183, B3192).

I Söderwalls ordbok och supplement ges många fornsvenska belägg med betydelse I, såsom exempel (1) från *Hertig Fredrik av Normandie*. Betydligt färre belägg, ett tjugotal, har betydelse II, se exempel (2) från *Peder Månssons samlade skrifter*. Endast i ett exempel har *bliva* funktionen som passivbildande hjälpverb (användning III), se exempel (3) från *Vadstenanunnornas veckoritual*.

- (1) hertugh fräderik ther vte bleff (*Hertig Fredrik av Normandie* 1308; *SÖD*)
- (2) silas haffz wathn gönom leer tha bliffwer thet fristh (*Peder Månssons samlade skrifter* ca 1500; *SÖD suppl.*)
- (3) ormen [...] bliffuer bwndhin aff ordhen som trolkarllen [sic!] sigher ower honom (*Jungfru Marie Örtagård. Vadstenanunnornas veckoritual i svensk öfversättning från år 1510; SÖD suppl.*)

4. *Bliva* under fornsvensk och äldre nysvensk tid – en översikt

Den övergripande bild som framträder i ordböckerna är att *bliva* under fornsvensk tid företrädesvis används som huvudverb i betydelse I: 'stanna kvar, förbli' – både med avseende på en plats och i ett tillstånd, medan *varda* används som passivbildande hjälpverb. *Varda* används också som huvudverb i konstruktion med predikativ och har då betydelsen 'övergå till att vara'. Det förekommer dock exempel där *bliva* följt av predikativ har betydelsen 'övergå till att vara', som i exempel (2): *tha bliffwer thet fristh*.

En särskilt intressant ställning intar de många fornsvenska exemplen med konstruktionen *bliva död*. Här är det oklart om det rör sig om betydelse I: 'förbli där, varande död' eller II: 'övergå till att vara död; varda död'. Det finns anledning att återkomma till dessa exempel, då sådana i sin tvetydighet skulle kunna ha bidragit till en omtolkning av verbet.

Enligt SAOB uppstår betydelse II hos *bliva*, 'övergå till att vara', före den passivbildande hjälpverbsfunktionen som anges etablerad på 1600-talet (SAOB 1913:B3192–B3193). Det finns emellertid exempel på *bliva* som hjälpverb från tidigt 1500-tal, se exempel (3) ovan. I *Studier i 1600-talets svenska* skriver Hellqvist att det "passiva hjälp verbet omväxlande [är] *blifva* och *warda*" i 1600-talsspråket (Hellqvist 1902:162).

4.1. *Bliva* i betydelsen 'stanna kvar, förbli'

Bliva i betydelsen 'stanna kvar, förbli' är etablerat i språket under fornsvensk tid. SAOB hänvisar till medellågtyska *bliven* och tyska *bleiben* med samma betydelse (SAOB 1913:B3172).

De svenska beläggen med *bliva* avser ofta att stanna kvar på en plats, såsom i exempel (1), här upprepat som (4), och exempel (5)–(6):

- (4) hertugh fräderik ther vte bleff (*Hertig Fredrik af Normandie* ca 1300; SÖD)
- (5) ij skulin [...] ij nat här blifua (*Herr Ivan Lejonriddaren* 1300-tal; SÖD)
- (6) [...] fly in vthi Egypti land, och blijff ther så lenge iach sägher tich til. (Mat. 2:13, NT 1526)

Att *bliva på en plats* kan också innefatta dimensionen "bli kvar och inte komma därifrån", t.ex. 'stupa, bli dödad', 'omkomma, förlisa', jfr (7):

- (7) peder mölnare, som bleff pa aalandz haff (*Stockholm Stads Tänkeböcker* 1474–1483; SÖD suppl.)

Betydelsen i exempel (7) är alltså 'bli kvar, varande död'. Samma betydelse finns i medellågtyska *bliven*, vilket vi har skäl att återkomma till.

Bliva kan även användas med avseende på att vara i ett tillstånd, och *bliva* har då betydelsen 'förbli' eller 'fortfara att vara'. I denna användning kan *bliva* konstrueras med substantiviskt predikativ som i (8) eller adjektiviskt predikativ som i (9):

(8) [Himlarna] warda förwandladhe, men tu [Gud] bliffuer then samme. (Ebr. 1:12, NT 1526)

(9) thil thet at thätta ma stathwkt blywa (*Svenskt diplomatarium* 1346, SÖD)

Från Gustav Vasas Bibel (GVB 1541) kommer ytterligare ett exempel med *bliva* och adjektiviskt predikativ, se (10), citerat efter SAOB. Tolkningen av *bliva* i exemplet framstår i det förstona som tvetydig. SAOB anger dock betydelsen 'fortfara att vara' och hänvisar till den tyska förlagan, Luthers tyska Bibel (1534), som här använder *bleyben* 'förbli' (SAOB 1913:B3177).

(10) Iagh [...] welsignadhe honom [...] Han skal ock welsignat bliffua. (1 Mos. 27:33, GVB 1541)

Bibelcitaten i (10) framstår i SAOB som tvetydiga: det utelämnade partiet mellan "honom" och "Han" öppnar för flera tolkningsmöjligheter, eftersom det är oklart hur personerna förhåller sig till varandra. Går man direkt till källan, Gustav Vasas Bibel (1541), finner man emellertid att ingenting annat än ett kolon utelämnats. Det ska vara: *iagh [...] welsignadhe honom: Han skal ock welsignat bliffua*. Därmed står det klart att *han* syftar tillbaka på *honom* (nämligen Isaks yngste son Jakob som lurat till sig Isaks välsignelse, som var ämnad åt den förstfödde sonen Esau), och att *bliffua* därmed har betydelsen 'förbli'.

I Nya Testamentet (NT 1526) förekommer också en bildlig användning av *bliva* nära relaterad till 'förbli i ett tillstånd', såsom framgår av (11):

(11) Then som blifuer j migh och iach j honom, han bär mykin fruct. (Joh. 15:5, NT 1526)

SAOB anger att betydelsen 'stanna kvar, förbli' är den grundläggande betydelsen för *bliva*, ur vilken andra betydelser uppkommit (SAOB 1913:B3183, B3192–3193). Att döma av Söderwalls ordbok är *bliva* i denna betydelse mer frekvent i fornsvenskan än *bliva* i betydelsen 'övergå till att vara', och betydligt vanligare än *bliva* som passivbildande hjälpverb.

4.2. *Bliva* i betydelsen 'övergå till att vara'

I föregående avsnitt redovisades exempel där *bliva* följt av predikativ har betydelsen 'förbli', jfr ex. (8)–(10). Från yngre fornsvensk och äldre nysvensk tid finns emellertid belägg på en annan användning där *bliva* i konstruktion med predikativ har betydelsen 'övergå till att vara'. Ett tydligt exempel påträffas i NT 1526, se (12):

- (12) När Herodes sågh han war beswiken aff the wisa men, bleeff han ganska wreedh. (Mat. 2:16, NT 1526)

Det måste dock framhållas att exemplet inte är representativt för NT som helhet. Både i NT 1526 och GVB 1541 tycks *varda* vara normalfallet i liknande konstruktioner, jfr (13):

- (13) När the sågho stiernona, wordho the ganzka gladhe. (Mat. 2:10, NT 1526)

Tidiga exempel på användning med *bliva* i betydelsen 'övergå till att vara' finns hos Peder Månsson som växlar friskt mellan *bliva* och *varda* i denna användning. I (14) ges ett exempel där han använder *bliva* i betydelsen 'övergå till att vara'. Också i medeltidsromanen *Historia Trojana* (översatt från latin) påträffas ett exempel med *bliva* i denna betydelse, se (15):

- (14) silas haffz wathn gönom leer tha bliffwer thet fristh (*Peder Månssons samlade skrifter*, ca 1500; SÖD)
(15) aff hwlko hector myket glader bleeff (*Historia Trojana* 1529; SÖD suppl.)

SAOB anger att *bliva* i betydelsen 'övergå till att vara' redan på 1520-talet är lika vanligt som *varda* ”i ledigare stil” men att *varda* ännu en tid är ”förhärskande i religiös stil” (SAOB 1913:B3192). Vidare konstateras i ordboken:

Vid 1600-talets början tycktes *blifva* alldeles hafva utträngt *varda* ur det ledigare (tal)språket [...] utom i ipf. *vardt*, som brukas hvard. i mellersta o. norra Sv. (SAOB:B3192).

SAOB ser betydelsen 'övergå till att vara' som ett lågtyskt lån och hänvisar till motsvarande betydelse hos *bliven* i medeltidens lågtyska (SAOB 1913: B3183).

4.2.1. *Bliven* som huvudverb i medellågtyska och medelnederländska

SAOB betraktar alltså betydelsen 'övergå till att vara', när *bliva* följs av predikativ, som ett betydelselån från medellågtyskan. Det är emellertid oklart vilken status denna betydelse

egentligen hade i medellågtyskan. I Schiller & Lübbens omfattande ordbok över medellågtyskan upptas över huvud taget inte betydelsen 'övergå till att vara' hos *bliven*, en betydelse som är väl dokumenterad för såväl medellågtyska som tyska *werden* (Schiller & Lübben 1875–1881). Bland huvudbetydelseerna för *bliven* återfinns däremot 'stanna kvar, förbli' (jfr tyska *bleiben*), och dessutom även betydelsen 'dö, förlisa, försvinna'. Lasch & Borchlings ordbok över medellågtyskan upptar visserligen betydelsen 'werden' hos *bliven*, men utan vidare förklaring och utan språkexempel (Lasch & Borchling 1956). *Werden* går inte heller att slå i upp i ordboken, eftersom det senaste bandet endast sträcker sig till bokstaven R (Lasch & Borchling 2004). Det är alltså oklart om Lasch & Borchling (1956) anser att *bliven* är helt synonymt med *werden*, jfr dock Schiller & Lübbens ordbok (1875–1881) där *werden* förekommer både som huvudverb 'övergå till att vara' och som hjälpverb. SAOB hänvisar till Björkman (1902) för att belägga att betydelsen 'övergå till att vara' i konstruktionen med *bliva* och predikativ kommer ur medellågtyska *bliven* (SAOB 1913:B:3183). Björkman förvånas över att betydelsen inte upptas i Schiller & Lübben (1875) – men utifrån ett fåtal belägg i en tysk avhandling av professor Roethe anser han att betydelsen 'werden' är belagd hos medellågtyska *bliven* (Björkman 1902:90–91).

I en avhandling om *varda* och *bliva* i de skandinaviska språken, (Markey 1969), ges ytterligare intressanta upplysningar. Markey undersöker vilket källspråk man skulle kunna tänka sig för *bliva* i svenskan och riktar särskilt intresse mot medellågtyska (MLG) och medelnederländska (MD). Markey studerar ett omfattande material av nederländska och lågtyska texter från perioden 1237–1500. Han ger exempel från båda språken där *bliven* anges ha betydelsen 'werden', dvs. 'varda', i konstruktion med predikativ. Därmed anser sig Markey ha funnit en förebild för liknande svenska konstruktioner (Markey 1969:56, 65, 75, 93).

I en tabell (Markey 1969:93) presenteras hur beläggen med *bliven* i hans material av medellågtyska och medelnederländska texter fördelar sig mellan följande huvudbetydelser:²

- a) stanna kvar, förbli
- b) övergå till att vara; varda
- c) funktion som passivbildande hjälpverb

---

² Beläggen på betydelserna a–c redovisas i tabellen enligt följande: a = kategori 1, b = 9, c = 3. Markey följer i stort sett SAOB – med undantag för hanteringen av presens particip. Exempel med *bliven* och presens particip i betydelsen 'förbli' (jfr *han blev sittande*) ingår inte i kategori 1, utan hänförs till en egen kategori, som inte upptas i den sammanfattande tabellen. Likaledes hänförs exempel med *bliven* och presens particip i betydelsen 'varda' (*det blir alltmer lockande*) till en egen kategori som inte heller upptas i tabellen (Markey 1969:33–34).

Resultatet presenteras text för text och fördelningen för materialet som helhet sammanfattas inte i tabellen. Det övergripande resultatet är därför något svårtillgängligt. Enligt min uträkning står dock konstruktionen med predikativ och *bliven* i betydelsen 'övergå till att vara' (betydelse *b*) för 15 % av samtliga 481 *bliven*-förekomster (jfr Markey 1969:93). Vid närmare granskning framgår emellertid att merparten av exemplen förekommer i en särskild konstruktion: *dot bliven* (jfr Markey 1969:59–62, 65). Markey anger själv att *bliven* i betydelsen 'övergå till att vara' förekommer regelbundet endast tillsammans med *dot* 'död' (1969:82). Resultaten från Markeys undersökning kan alltså tolkas som så, att *bliven* med predikativ i betydelsen 'övergå till att vara' inte är en allmän företeelse i vare sig medellågtyskan eller medelnederländskan, utan i huvudsak förekommer i en specialanvändning med just *dot* som predikativ. Vi ska i det följande titta närmare på frasen *dot bliven*.

4.2.2. *Dot bliven och bliva död*

SAOB diskuterar uttrycket *dot bliven/doot bliven* i medellågtyskan respektive medelnederländskan, och ser i detta en direkt förebild för tidiga exempel i svenskan med frasen *bliva död*. Att lågtyska *bliven* förutom betydelsen 'stanna kvar, förbli' kan, liksom i fornsvenskan, ha betydelsen 'dö, förlisa; försvinna' är väl belagt. Ett fornsvenskt belägg på denna betydelse presenterades i exempel (7) ovan. Även i något ålderdomlig nusvenska kan man tänka sig en mening som "han seglade ut på havet i stormen – och blev där". Enligt Schiller & Lübbens ordbok (1875) över medellågtyskan uttrycks betydelsen 'dö' hos *bliven* ofta med utsatt adjektiv: "he blef dot". Detta styrks också av Markey (1969:76–77). *Do(o)t bliven* med betydelsen 'stanna kvar på platsen, varande död' ska enligt SAOB ha misstolkats innefatta övergången från levande till död. Så har exemplen tolkats betyda 'övergå till att vara död; vardas död'. På detta sätt, menar SAOB, har 'varda'-betydelsen hos *bliva* etablerats i svenskan efter medellågtysk (och i någon mån medelnederländsk) förebild (SAOB 1913:B3183). Markey argumenterar för att den semantiska omtolkningen ska ha skett redan i medellågtyskan och medelnederländskan: *dot bliven/doot bliven* ska ha övergått från att betyda 'stanna kvar död' till att betyda 'bli död, dö' (Markey 1969:77–78). Enligt Markeys hypotes ska omtolkningen av *do(o)t bliven* ha initierat en generalisering där *bliven* generellt givits tolkningsmöjligheten 'varda' i medellågtyskan och medelnederländskan (1969:75–78). *Bliva* i den nya betydelsen 'varda; övergå till att vara', ska sedan ha lånats in i de skandinaviska språken. På grund av mer omfattande språkkontakt med medellågtyskan än

med medelnederländskan antar Markey att medellågtyskan är det mest troliga källspråket för inlåningen (Markey 1969:85–86).

Den springande punkten är om det är korrekt att säga att det rör sig om ett betydelselån. Mönstret med predikativ och *bliven* i betydelsen 'varda' förefaller, som sagt, inte ha varit fullt produktivt i den medeltida lågtyskan och nederländskan. I Markeys studie av medellågtyska och medelnederländska texter stod *bliven* i denna betydelse för 15 % av *bliven*-förekomsterna – och de flesta förekom i en viss kollokation: *dot bliven* (jfr ovan s. 7). Moberg (1989), som behandlar det lågtyska inflytandet i Stockholms medeltida tänkeböcker, bidrar med en intressant analys i frågan. Moberg studerar språket hos två stadsskrivare som hon bedömer vara starkt påverkade av medellågtyskan. Som exempel på lågtyskinspirerade verbfraser hos dem anför Moberg *bliva död*. Hon betraktar uttrycket som en direktöversättning av en lexikaliserad medellågtysk fras *dôt bliven* (Moberg 1989:46–47). Det är således fullt tänkbart att det är en lågtysk verbfras för 'dö' snarare än en ny betydelse hos *bliva* som kommer in i svenskan i kontakten med nordtyska invandrare och Hansaköpmän under medeltiden. Uttrycket *bliva död* får fäste i svenskan. Hellqvist framhåller att nysvenska 'dö' i regel omskrivs med *blifva död* (Hellqvist 1902:163).

Låt oss, innan vi utvecklar resonemanget om inlåning, betrakta några fornsvenska exempel med *bliva död*, för att söka utröna om det rör sig om den gamla betydelsen 'stanna kvar, varande död' eller den nya betydelsen 'varda död'. Kursiveringarna i de följande exemplen är mina. Ur *Erikskrönikan* från 1300-talets första del har jag hämtat två exempel med *bliva död*, se (16) och (17). *Erikskrönikan* är en historieskrivning i versform med tyska och nordtyska krönikor som förebild. I *Codex Bureanus*, en samling helgonlegender från 1300-talets andra del, påträffas ett annat exempel med *bliva död*, återgivet i (18). Från mirakelsamlingen *Järteckensbok* är exempel (19) excerperat. I handskriften anges tillkomståret 1385, men översättningen är troligen något äldre (jfr Ralph 1984:32). Ett senare exempel med *bliva död*, exempel (20), kommer från Peder Månssons *Bondakonst*, ca år 1500.

- (16) skörbiwgh gör engom manne goot [...] The *bliwo* ther aff mange *dödhe*. (*Erikskrönikan* 1300-talets första del; citerat efter Widmark 2001:184–185)
- (17) Tha the kunno han ekki faa / tha lagde en skytta en piil vpa / ok sköt han taghar hierta skut /aat brystet in ok hiertat wth / Then dande riddare *bleff* ther *dödh* / gud giffue hans sil hymmerikis ödth (*Erikskrönikan* 1300-talets första del; citerat efter Ralph 1984:128)
- (18) manghe *bliuu döpe* af bapom lutumen [*lutumen* = sakerna, min anm.] (*Codex Bureanus* 1300-talets andra del; *SÖD*)

- (19) Oc swa hände at thän som korsit bar *bleff oskaddir*, ok han som thz andwardhade fran sik wardh skutin ok *bleff dödhir*. (*Järteckensboken*, 1300-talets andra del; citerat efter Ralph 1984:60)
- (20) Än getherna ath enasth tha thee ärw fethe oc kaathe hastelika och bradhelika falla swa som alle j sänder. Hwilketh them plägar henda aff thet ath the ätha förmykith, Oc när en äller annar *bliffwer swa död* [...]. (Peder Månsson ca 1500; *Peder Månssons Bondakonst* 1983:68)

Exempel (19) från *Järteckensboken*, är intressant. Här ser vi hur *varda* och *bliva* förekommer parallellt. *Varda* används som hjälpverb i frasen ”wardh skutin”, och *bleff* används som huvudverb i fraserna ”bleff oskaddir” och ”bleff dödhir”. ”Bleff oskaddir” torde betyda ’förblev oskadd’. Däremot är det rimligt att tänka sig att ”bleff dödhir” har den nya betydelsen ’varda död’. Avsaknaden av adverbial talar för detta, jfr exempel (17) från *Erikskrönikan*: *Then dande riddare bleff **ther** dödh*, där det utsatta adverbialet gör den gamla tolkningen ’förbli’ trolig. Exempel (16) från *Erikskrönikan* och (20) från Peder Månsson, och möjligen också exempel (18), uppvisar kausalitetssamband som gör tolkningen ’varda’ rimlig. Angående skörbjuggen i (16) sägs att de ”blifvo *ther* aff mange döda”. Getterna i (20) äter för mycket och ”bliffwer swa död” (mina kursiveringar).

Flera av exemplen i (16)–(20) tyder på en semantisk omtolkning där *bliva* får dimensionen förändring. Man skulle kunna tänka sig att den nya användningen med *bliva* i betydelsen ’övergå till att vara’, uppstår genom frasen *bli död*, såsom diskuterades ovan (s. 7–8) och såsom SAOB antar (1913:B3183). I *bliva död* är det kognitivt rimligt att tolka in en förändring: betydelsen ’övergå till att vara död; varda död’. Den nya betydelsen hos *bliva* i det specifika uttrycket *bliva död* kan efter hand ha generaliserats så, att *bliva* generellt ges tolkningsmöjligheten ’övergå till att vara’, oavsett vilket adjektiv som följer. Genom generalisering kan som bekant ett specifikt ord börja användas i fler kontexter än tidigare, samtidigt som betydelsedjupet minskar (jfr McMahon 2009:178–179). McMahon anger generalisering (och dess motsats specialisering) som en viktig mekanism bakom semantisk förändring (McMahon 2009:178–179).

Som ett resultat av generalisering tolkar också Markey uppkomsten av betydelsen ’varda’ hos *bliven* (1969:75–78), men vi har alltså skäl att ifrågasätta om man kan tala om en generell ’varda’-betydelse hos *bliven*. Som framgått tycks användningen med predikativ följt av *bliven* i betydelsen ’varda’ ha haft en begränsad räckvidd i medellågtyskan. Därför förefaller det långsökt att betrakta det produktiva svenska mönstret med *bliva* och predikativ i betydelsen ’övergå till att vara’ som ett lågtyskt betydelselån. Tvärtom skulle man kunna tänka sig att det

produktiva mönstret med predikativ följt av *werden* i lågtyskan och tyskan skulle ha påverkat svenskan i riktning att behålla konstruktionen med *varda* och predikativ. Tyskan spelade som bekant en viktig roll i svenskan från 1500-talet (jfr Ekberg 2005:1307), vilket vi bl.a. ser spår av i reformationsbiblarna. Lågtyskan kan möjligen ha haft en indirekt inverkan på den svenska konstruktionen med *bliva* följt av predikativ. Verbfrasen *bliva död* skulle kunna vara ett lågtyskt lån – frasen var uppenbarligen vanlig i medellågtyskan – och i sin tvetydighet skulle exempel med denna verbfras kunna ha bidragit till den semantiska omtolkningen av *bliva*. Här kan även andra tvetydiga exempel ha haft betydelse. Jag minns att jag som barn – troligen i likhet med många andra – reagerade på den udda användningen av *bli* i den svenska nationalsången, se strofen i (21).

(21) Jag vet att Du är och Du blir vad Du var. (Ur *Du gamla, Du fria*)

Att ”bli det man var” framstod som både märkligt och exotiskt. Sannolikt är det många med mig som i detta *bli* försökt tolka in dimensionen förändring. I sammanhanget är det värt att referera till McMahons (2009) resonemang om språkförändring genom abduktion. Med abduktion avses att barn och andra språkinlärare utifrån språkliga yttranden gissar sig till den bakomliggande grammatiken. I förlängningen kan abduktion ge upphov till språklig förändring, om en ny generation av språkbrukare gör en språklig analys som avviker från målstrukturen och den nya analysen likväl får fäste i språket (McMahon 2009:94). I vårt fall skulle tvetydiga exempel med *bliva* – ’förbli’ eller ’varda’ – möjligen kunna utgöra grund för en omtolkning av verbet genom abduktion.

4.3. *Bliva* som passivbildande hjälpverb

Vi har hittills studerat *bliva* som huvudverb. Från slutet av fornsvensk tid finns emellertid belägg på en ny användning med *bliva* som passivbildande hjälpverb.

4.3.1. *Bliva* som hjälpverb i fornsvenska och äldre nysvenska

Ett tidigt belägg där *bliva* har funktionen som passivbildande hjälpverb kommer från den yngre fornsvenskan, jfr (3) ovan från Vadstenanunnornas veckoritual år 1510: *ormen [...] bliffuer bwndhin aff ordhen som trolkarllen [sic!] sigher ower honom*.

Enligt SAOB uppkommer hjälpverbsanvändningen med *bliva* senare än användningen med *bliva* i betydelse II: 'övergå till att vara' – men utvecklingen ska ha gått snabbt. SAOB konstaterar angående den passivbildande hjälpverbsfunktionen hos *bliva*:

Vid 1600-talets början synes emellertid äfv. i denna anv. *blifva* hafva alldeles undanträngt *varda* i det ledigare (tal)språket, o. nu är *varda* här ännu mera sällsynt än i bet. II.
(SAOB:B3193)

I Gustaf den förstes registratur förefaller *bliva* som hjälpverb väl etablerat. I de stickprov jag gjort förekommer *bliva* som hjälpverb betydligt mer frekvent än *varda*, redan från första bandet från 1522. Detta kan kontrasteras mot Nya Testamentet 1526 och Gustav Vasas Bibel (GVB) 1541 som huvudsakligen använder *varda* som hjälpverb, jämför (22).

(22) [...] på thet j skolen warda seedde aff them [...]. (Mat. 6:1; GVB 1541).

Att det religiösa språket präglas av en viss konservatism är inte oväntat. Dessutom stöds *varda* som hjälpverb av *werden* i de tyska och lågtyska förlagorna till NT och GVB (jfr Wollin 1987:21, 23–24). Därför är det intressant att det ändå förekommer exempel med *bliva* som hjälpverb, såsom i (23) och (24).

(23) Huart och it trää, som icke gör godha fruct, bliffwer affhugget och kastas j eeldhen. (Mat. 3:10, NT 1526)

(24) [...] thet bliffuer tigh reknat til synd. (5 Mos. 23:21, GVB 1541)

Enligt Pettersson (2005) och SAOB (1913) uppkommer användningen med *bliva* som passivbildande hjälpverb ur medellågtyska *bliven* (Pettersson 2005:137; SAOB 1913:B3192). SAOB anför att den passivbildande funktionen troligen utvecklats ur betydelse I: 'stanna kvar, förbli', ur förbindelser som medelnederländska *verloren bliven* 'gå förlorad, omkomma', där *bliven* torde ha haft betydelse I men kan ha misstagits för att fungera som hjälpverb. SAOB hänvisar emellertid även till ett medellågtyskt hjälpverb *bliven* som förebild för hjälpverbet *bliva* (SAOB 1913:B3192–B3193). I följande avsnitt ska vi studera *bliven* som hjälpverb i medellågtyskan och medelnederländskan, för att därefter utvärdera antagandet om inlåning.

4.3.2. *Bliven* som hjälpverb i medellågtyska och medelnederländska

SAOB (1913) och Pettersson (2005) betraktar alltså *bliva* i funktionen passivbildande hjälpverb som ett betydelselån från medellågtyska *bliven* (Pettersson 2005:137; SAOB 1913:B3192). Men det märkliga är att denna funktion hos *bliven* inte finns med i Schiller &

Lübbens omfattande ordbok över medellågtyskan. Som passivbildande hjälpverb anges endast *werden* (Schiller & Lübben 1875–1881). Som stöd för hypotesen att det svenska hjälp verbet *bliva* är inlånat från ett motsvarande tyskt hjälpverb *bliven* hänvisar SAOB (återigen) till Björkman (1902).

Björkman (1902), som skriver om nysvenska *blifva*, redogör inledningsvis för tidigare forskning som utgått från att 'varda'-betydelsen hos *blifva* är ett resultat av nordisk utveckling: uttryck som *blef døper*, dvs. 'blev död kvar på platsen', ska ha uppfattats synonymt med *varp døper*. Björkman ger också exempel på tidigare forskning som antagit att denna nordiska utveckling inverkat på lågtyska *bliven*. Det gäller två fall där *bliven* i betydelsen 'werden' i lågtysk text ska ha tolkats som skandinavismer. Ett av dessa avser en lågtysk inskrift i domkyrkan i Lund med *bliven* som passivbildande hjälpverb: "he blift bunden" ('han blir bunden'). I polemik med denna tidigare forskning argumenterar Björkman för att betydelsen 'werden' är "att förklara ur lågtyskan själf" (Björkman 1902:90). Hans exempel indikerar att resonemanget avser *bliven* i betydelsen 'werden' både som huvudverb och som passivbildande hjälpverb. Björkman framhåller att det visserligen "måste betraktas såsom egendomligt, att denna betydelse ej finnes belagd i Schillers och Lübbens mlty. lexikon", men han hänvisar till ett tyskt arbete (odaterat i Björkman 1902) där professor Roethe i en fotnot "påvisat flere fall, i hvilka lty. *bliven* betyder 'werden'". Björkman räknar upp ett fåtal källor där Roethe funnit belägg för *bliven* i betydelsen 'werden' och lägger till ytterligare två som Roethe "godhetsfullt" försett honom med i ett senare skede. Tyvärr framgår det inte om beläggen avser *bliven* som huvudverb och/eller som hjälpverb (Björkman 1902:90). Av dessa få exempel – i en fotnot – drar Björkman följande slutsats:

Vi äro alltså berättigade att betrakta betydelsen 'werden' hos nsv. *blifva* såsom helt och hållet beroende på lågtysk förebild. (Björkman 1902:90–91)

Denna slutsats – på vilken SAOB stödjer sig – förefaller mig väl långtgående utifrån det åberopade materialet – men låt oss betrakta vad som senare framkommit och undersöka vad Markey (1969) har att säga om *bliven* som hjälpverb i medellågtyskan.

Markey (1969) konstaterar att medellågtyska handböcker och grammatiker brukar ange *werden* som passivbildande hjälpverb, medan möjligheten att använda *bliven* sällan nämns (1969:66). Samma sak noterade vi i Schiller & Lübbens ordbok över medellågtyskan (1875–1881). I sammanhanget är det dock värt att nämna att Lasch & Borchling (1956) har med 'werden' som en av betydelserna hos *bliven*. Som redan diskuterats är det oklart om *bliven* anses ha alla betydelser som *werden* har – men det är åtminstone fullt tänkbart att Lasch &

Borchling även avser den passivbildande hjälpverbsfunktionen. Markey förklarar att *werden* används som hjälpverb i en överväldigande majoritet av de passiva uttrycken. Utifrån en egen studie beskriver han exemplen med *bliven* som passivbildande hjälpverb som ”extremely rare” (Markey 1969:66).

I sin studie utgår Markey från ett omfattande material av medellågtyska (MLG) texter från perioden 1237–1425. Han presenterar hur belägg av *bliven* fördelar sig på följande betydelsemoment (Markey 1969:64–67, 93; jfr också ovan s. 6–7):

- a) stanna kvar, förbli
- b) övergå till att vara; varda
- c) funktion som passivbildande hjälpverb

I detta material hittar Markey 9 vad han kallar möjliga exempel med *bliven* som hjälpverb (Markey 1969:67). Av dessa är flera synnerligen tveksamma. Han räknar t.ex. med två exempel, där *bliven* knappast har den syntaktiska funktionen hjälpverb, se (25) och (26):

(25) he blef van minen handen dot (Valentin und Namelos. Från Markey 1969:67)

(26) dat desse blef van mi dot (Valentin und Namelos. Från Markey 1969:67)

Det förekommer också exempel där *bliven* skulle kunna tolkas som ’förbli’, snarare än som hjälpverb. Markey talar om en tänkbar ”be and remain gloss” (1969:70). För att belägga användningen med *bliven* som passivbildande hjälpverb, hänvisar Markey till sitt material av medelnederländska (MD) texter från tidsperioden 1250–1500. Men i dessa har han bara funnit 7 (knappast självklara) exempel med *bliven* som hjälpverb (1969:59–63, 93). Sammantaget i de medellågtyska och medelnederländska texterna rör det sig, enligt Markeys kategorisering, om 16 förekomster med *bliven* som hjälpverb – av de totalt 482 beläggen med *bliven*, dvs. *bliven* som hjälpverb står för 3,3 % av beläggen (jfr Markey 1969:93).³ Precis som Markey själv säger tycks hjälpverbsanvändningen med *bliven* alltså ha varit mycket lågfrekvent, och återigen är vissa uttryck överrepresenterade både i medelnederländskan och medellågtyskan. Markey sammanfattar:

[...] the above survey of MD and MLG passives + *bliven* shows that periphrastic passive with *bliven* was extremely infrequent in both languages, was limited to a restricted set of

---

³ I den sammanfattande tabellen där fördelningen av *bliven*-förekomsterna presenteras, fastställs siffran för *bliven* som hjälpverb till 8 belägg i de medellågtyska och 7 belägg i de medelnederländska texterna, av totalt 481 belägg med *bliven* – men i den löpande texten presenteras 9 resp. 7 exempel. Jag har kompletterat tabellen med det missade exemplet och justerat upp siffrorna till 9+7 hjälpverb av **482** belägg (jfr Markey 1969:67, 93).

environment frames and was largely dependent on co-occurrence with *dot*, or co-occurrence with past participles which were very nearly purely adjectival rather than verbal. (Markey 1969:84)

Till den senare kategorin, mer adjektiviska än verbala particip, räknar Markey adjektiviska particip och particip som betecknar tillstånd, såsom *verloren* 'förlorad' och *gedrunken* 'drunknad' (Markey 1969:83). Om jag förstår Markey rätt vill han belysa att det rör sig om mindre prototypiska hjälpverbskonstruktioner: konstruktioner som kan sakna underförstådd agent och som inte gärna ombildas till *s*-passiv utan är att jämföra med kopulakonstruktioner, t.ex. "he blef gedrunken" = 'han blev drunknad' (jfr *han drunknades).⁴

Det lågtyska exempel med *gedrunken* som Markey själv anför i kategorin med *bliven* som hjälpverb är inte syntaktiskt självklart, se (27), glossat i (28):⁵

(27) Dar belef oc dot vile ludes, geslagen unde gedrunken in der Bese. (Die Sächsische Weltchronik 1237–1250. Från Markey 1969:67)

(28) 'Där blev också döda många män, ihjälslagna och drunknade/dränkta i Biese-floden.'

Dot i (27) är rimligen komplement till *belef*, men det är däremot inte självklart att *geslagen* och *gedrunken* ska betraktas som komplement till *belef*. Enligt Markey skulle "geslagen unde gedrunken ..." kunna tolkas som komplement till en underförstådd sträng med *werden* (som i sin tur syftar tillbaka på "vile ludes"), jfr 'Dar belef oc dot vile ludes, (**de worden**) geslagen unde gedrunken in der Bese' = 'Där dog också många män, [**de vordo**] ihjälslagna och drunknade/dränkta i Biese-floden'. (Markey 1969:82–83). En sådan tolkning är fullt rimlig – och i så fall fungerar inte *belef* som hjälpverb i (27).

I en sammanfattande analys av *bliven* i betydelsen 'werden' framhåller Markey möjligheten att inom vissa semantiska ramar använda *bliven* som kopula i betydelsen 'werden' – och underförstått sätts hjälpverbsfunktionen inom parentes:

---

⁴ Betydelsen hos *gedrunken* kan dock inte entydigt fastställas till 'drunknad'. De medellågtyska lexikonerna Schiller & Lübben (1875) och Lasch & Borchling (1956) ger för grundformen *drinken* den tyska ekvivalenten *ertrinken* 'drunkna' men ett språkexempel i Schiller & Lübben (1875) antyder att *drinken* förutom betydelsen *drunkna* också kunde ha betydelsen *dränka* i den medeltida lågtyskan. I en sådan tolkning är det långsökt att betrakta *gedrunken* som ett mer adjektiviskt än verbalt particip. Som jag förstår Markey utgår han emellertid i sitt resonemang från betydelsen 'drunknad' hos *gedrunken*.

⁵ Jag vill rikta ett stort tack till Gerlof Bouma, doktor i lingvistik, som under arbetets gång varit mig behjälplig med att översätta språkexempel och ordbokstext från medellågtyska och medelnederländska.

It is perhaps best to conclude that MLG and MD *bliven* approached *werden* semantically only as a copula and that it marginally took on *werden*'s "become" meaning only in the environment of *dot*. (Markey 1969:84)

Detta försiktiga antagande till trots lyfter Markey i det avslutande kapitlet fram *bliven* som hjälpverb. Han diskuterar mellanspråkliga lexikala lån och framhåller – som slutsats – det unika i att svenskan lånar in ett ord, *bliven*, ur en så tung kategori som hjälpverbskategorin (Markey 1969:192). Resonemanget förefaller motsägelsefullt och den långtgående slutsatsen om *bliven* som hjälpverb speglar knappast resultaten från Markeys undersökning. Låt oss återvända till Markeys egen utvärdering av *bliven* som passivbildande hjälpverb i medelnederländskan och medellågtyskan:

[...] the above survey of MD and MLG passives + *bliven* shows that periphrastic passive with *bliven* was extremely infrequent in both languages, was limited to a restricted set of environment frames and was largely dependent on co-occurrence with *dot*, or co-occurrence with past participles which were very nearly purely adjectival rather than verbal. (Markey 1969:84)

Bliven som hjälpverb var uppenbarligen en ytterst marginell företeelse i medellågtyskan och medelnederländskan. Mot bakgrund av detta finns det skäl att ifrågasätta den traditionella bilden att hjälpverbet *bliva* är ett lågtyskt lån, jfr Petterssons beskrivning:

[...] ett tydligt tecken på kraften i det lågtyska inflytandet är att en del av de lågtyska orden tränger ut gamla inhemska ord. Så är exempelvis fallet med hjälpverbet *bliva* som vinner terräng på bekostnad av det inhemska *varda* [...]. (Pettersson 2005:137)

Att det gamla svenska hjälpverbet *varda* skulle ha konkurrerats ut av en ytterst perifer hjälpverbsanvändning med *bliven* i medellågtyskan förefaller osannolikt – särskilt med tanke på att *varda* har en motsvarighet i det produktiva hjälpverbet *werden* i de viktiga kontaktspråken lågtyska och tyska.

5. Från *varda* till *bliva*: avslutande hypotes

När det gäller huvudverbet *bliva* har jag argumenterat för att exempel med *bliva* följt av predikativ där tolkningen är tvetydig – 'förbli' kontra 'varda' – kan ha spelat en nyckelroll i den semantiska omtolkning där *bliva* övergått från att betyda 'stanna kvar, förbli' till att betyda 'övergå till att vara' och, mindre frekvent, 'stanna kvar, förbli'. Här kan exempelvis det vanligt förekommande uttryckssättet *bliva död* ha spelat en viktig roll – och denna användning är sannolikt influerad av en lexikaliserad lågtysk verbfras: *dot bliven*. När frasen

bliva död väl fått betydelsen 'varda död' kan man tänka sig en semantisk generalisering genom vilken *bliva* allmänt ges tolkningsmöjligheten 'övergå till att vara' i konstruktion med predikativ. *Varda* och *bliva* blir då i många fall utbytbara i huvudverbskontext. I nästa steg, för att upprätthålla symmetrin i systemet, kan man tänka sig en ytterligare generalisering genom vilken *bliva* blir ett fullgott alternativ till *varda* också i hjälpverbskontext.

Som bekant förekommer *varda* ännu i dag som hjälpverb och som kopula i talspråk i delar av Mellansverige och norra Sverige (dock huvudsakligen i preteritum och supinum) – men den övergripande bilden är att *bliva* trängt undan *varda*. Det förefaller också ha gått förvånansvärt fort. Som framgått finns det skäl att ifrågasätta den etablerade föreställningen om att *bliva* som huvudverb 'varda' och som hjälpverb är ett betydelselån från medellågtyskan. Mot bakgrund av detta kan man fråga sig hur det egentligen gick till när de nya användningarna av *bliva* slog rot i svenskan och *varda* samtidigt trängdes tillbaka – trots omfattande kontakter med tyskan, och lågtyskan, och deras motsvarande verb *werden*. Detta är angelägna frågor för vidare forskning.

Referenser

- Björkman, Erik 1902. Smärre bidrag: 6. Nsv. *blifva*. I: *Språk och Stil: Tidskrift för nysvensk språkforskning* 2. Stockholm. S. 90–91.
- Ekberg, Lena 2005. The development of the lexicon from the 16th to the end of the 18th century. I: Bandle et al. *The Nordic languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Volym 2. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. Bd 22.2.) Berlin & New York: Walter de Gruyter. S. 1302–1313.
- Gustaf den förstes registratur = *Konung Gustaf den förstes registratur 1521–1560* (Handlingar rörande Sveriges historia. Första serien. 1861–1916.) Stockholm: P. A. Norstedt & söner. Band 1–29.
- GVB = *Biblia, thet är, all then Helgha Scrifft, på swensko*. Uppsala: 1541.
- Hellquist, Elof 1902. *Studier i 1600-talets svenska: anteckningar*. (Skrifter utgivna av K. Humanistiska vetenskapssamfundet i Uppsala, 7:6) Akademiska bokhandeln: Uppsala.
- Lasch, Agathe & Conrad Borchling 1956. *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*. Neumünster: Wachholtz. Band 1.
- Lasch, Agathe & Conrad Borchling 2004. *Mittelniederdeutsches Handwörterbuch*. Neumünster: Wachholtz. Band 2:2.

- Lindqvist, Natan 1941. *Nya Testamentet i Gustaf Vasas Bibel under jämförelse med texten av år 1526 utgivet av Natan Lindqvist*. Stockholm: Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag.
- Markey, Thomas L. 1969. *The verbs varda and bliva in Scandinavian. With special emphasis on Swedish*. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Philologiae Scandinavicae Upsaliensia 7.) Uppsala: Uppsala universitet.
- McMahon, April M. S. 1994. *Understanding language change*. New York: Cambridge University Press.
- Moberg, Lena 1989. *Lågtyskt och svenskt i Stockholms medeltida tänkeböcker*. (Acta Academie Regiae Gustavi Adolphi LVIII.) Uppsala.
- NT = *Nya Testamentet* 1526. I: Lindqvist, Natan 1941.
- Peder Månssons Bondakunst = *Peder Månssons Bondakunst jämte parallelltexter utgiven med inledning och kommentar av John Granlund* 1983. (Samlingar utgivna av Svenska fornskrift-sällskapet. Häfte 253. Bd 75.) Uppsala: Svenska fornskrift-sällskapet.
- Pettersson, Gertrud 2005 [2 uppl.]. *Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande*. Studentlitteratur: Lund.
- Ralph, Bo 1984. *Fornsvenska*. (Kompendium 17.) Göteborgs universitet: Institutionen för nordiska språk.
- SAOB = *Ordbok utgifven av Svenska Akademien* 1893–. Lund: AB Gleerupska Universitetshandeln.
- Schiller, Karl & August Lübben 1875–1881: *Mittelniederdeutsches Wörterbuch*. Bremen: Kühtmann.
- Svensk ordbok utgiven av Svenska Akademien* 2009. Utarbetad vid Lexikaliska institutet, Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet. Stockholm: Norstedts.
- SÖD = Söderwall, K. F. 1884–1918. *Ordbok öfver svenska medeltids-språket*. Vol I–III. Lund Hämtad från Språkbankens hemsida, dec. 2012. <<http://spraakbanken.gu.se/fsvldb/>>
- SÖD suppl. = Söderwall, K.F. 1953–1973. *Ordbok öfver svenska medeltids-språket. Supplement*. Vol IV–V. Lund. Hämtad från Språkbankens hemsida, dec. 2012. <<http://spraakbanken.gu.se/fsvldb/>>
- Widmark, Gun 2001. *Det språk som blev vårt. Ursprung och utveckling i svenskan. Urtid – Runtid – Riddartid*. (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi LXXVI.) Uppsala.
- Wollin, Lars 1987. *Birgitta, Erasmus och Luther. Kring det svenska bibelspråkets bakgrund och tidiga utveckling*. (Kompendium 21.) Göteborgs universitet: Institutionen för nordiska språk.

GU-ISS, Forskningsrapporter från Institutionen för svenska språket, är en oregelbundet utkommande serie, som i enkel form möjliggör spridning av institutionens skriftliga produktion. Det främsta syftet med serien är att fungera som en kanal för preliminära texter som kan bearbetas vidare för en slutgiltig publicering. Varje enskild författare ansvarar för sitt bidrag.

GU-ISS, Research reports from the Department of Swedish, is an irregular report series intended as a rapid preliminary publication forum for research results which may later be published in fuller form elsewhere. The sole responsibility for the content and form of each text rests with its author.